

ménytelensége és megoldatlansága miatt érzik majd becsapva magukat, akik pedig a posztmodern felől, azokban a felvetődő problémák lerágottsága kelt csalódást? A válaszom kettős: egyrészt, ahogy a szerző minden eddigi műve, mintha ez is valóban kissé túl okos lenne, és kissé túlságosan szembeötlő az alapötletek csontozata; de másrészt, ahogy a szerző minden eddigi műve, ez is magával ragadó, élvezetes szöveg, a NYUGHATATLANOK szereplői kiismerhetetlenségükben izgalmas alakok, akik érezhető műgonddal megrajzolt miliőben mozognak – mindez együtt bőven elég ahhoz, hogy involválttá tegye olvasóját a XIX. század közepi női hétköznapok megismerésében.

Érdemes azonban hozzátenni, hogy a közel múltban számos olyan mű jelent meg a magyar irodalomban, amely mintha valamiféle háborítatlan naivitásba próbálna visszahátrálni, alighanem a posztmodern irónia kimerülését érzékelve: a KEDVES ISMERETLEN (Kemény István), A MINDENNAPIT MA (Lanczkor Gábor) és az ÉNEKEK ÉNEKE (Király Levente) lehet ennek a tendenciának három egészen különböző irányból támadó, kritikai helyesléstől (is) kísért példája. A problémát, amelyre ezek a művek válaszoltak, szemmel láthatólag Szécsi Noémi is látja, ám a NYUGHATATLANOK-ban hozzájuk képest éppen ellentétes stratégiát választ: a mindent relativizáló iróniát odáig fokozza, míg az önmaga ellen fordul. *„Együttérzésemre számítva mindenki mond valami rémséget, és az engem ott és akkor a könnyekig meghat, csak amikor ellépek onnan, azonnal elfelejtem, kik szenvedtek tőmből. Pedig nem szeretnék udvariatlan lenni az önök férjeinek népeivel.”* (172.) – mondja Aimee-nek a regény egyik szereplője, és ebben ráismerhetünk az egész regény alapvető attitűdjére. A NYUGHATATLANOK relativizálja ugyan a romantikus indulatoktól fűtött szereplők rögeszméit, ám nem az elbeszélő teszi ezt meg, hanem mindig csupán egy másik szereplő, akinek nézőpontja azután ismét relativizálódik, és így tovább; az elbeszélő maga csak abban látszik érdekeltnek, hogy nyitva tartsa a teret, amelyben mindez elhangozhat. A regény így egyszerre nem engedi bármelyik alakjának elkötelezettségeit abszolutizálódni, olvasóját bármelyikbe behelyezkedni – és mutatja mégis méltányolhatóan ezeket az elkötelezettségeket. Így a XIX. század szelleme mégiscsak visszalátogat – ennek a szellemnek a megszüntetése pedig alapvető fontosságú, hiszen por a

Jókain ide vagy oda, mégiscsak épp ez az a paradigmata, amelyben máig nagyon sokak legalapvetőbb ideologikus berögzöttségei gyökereznek. A NYUGHATATLANOK empátiás és demokratikus regény, melynek eme tulajdonságai miatt nem lehet eléggé örülni.

Lengyel Imre Zsolt

FALUDY ÖNTEREMTÉSE

Blénesi Éva: Olvass, bolyongj, szeress.

A humanista Faludy önteremtése és világtéremtése Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2011

Ennek a Faludy-elemzésnek Szócs Géza volt a műzsája, aki nagyra tartja néhai agg barátja költői és írói munkásságát, értékelte színes egyéniségét, széles körű műveltségét, kifogyhatatlannak tűnő intellektuális energiáját és sok szenvedésen érlelődött humanizmusát. A tanulmány megírására Blénesi Évát kérte fel, a poézis felé ösztönös ráérzéssel közeledő, mindig szorgalmas analitikai munkára kész filológust. Nem az volt a feladat, hogy a szerző szabályos monográfiát tegyen le az asztalra, hanem az, hogy kísérelje meg a „remekműalkotás” titkának kiderítését, Faludy György személyiséganalízisén át. Nem könnyű feladat egy olyan költő esetében, akit Kulcsár-Szabó Ernő egyszerűen kihagyott az irodalomtörténetéből, s mások is könnyűnek találtak, míg megint mások, igen számosan, rajongtak érte. Blénesi Évának vitatható érvényű alapállása az, hogy a Faludy-életmű megítélésében mutatkozó fanyalgás ízlésdiktátorok manipulációjának tudható be, s lehetetlen, hogy *„megszámlálhatatlan rajongója egyikének se lenne ízlése”*. Úgy hiszem, divatok diktálhatók, de a fejlett irodalmi ízléskultúrát nem lehet manipulálni, az vagy kialakul valakinél, vagy sem, s általában nem azonos a tömegízléssel. Faludy György költészete formailag attraktív, kemény diktatúraellenessége rezonálásra talál, humanizmusával pedig ki ne értene egyet? Ám a fanyalgók szerint a Faludy-féle formaszépség sablonos és tetszeni vágyó, továbbá: jóllehet, ifjúkori Villon-átköltéseit sokan találták telitalálatnak, sőt kongeniálisnak, ezek merényletnek tekinthetők a nagy francia klasszikus eredeti-

sége ellen. (Ortutay Gyula írja a naplójában, hogy 1940 nyarán betért egy párizsi bisztróba, ahol népes emigráns társaság közepén pillantotta meg Faludyt, „a Villon-hamisítót s a közép-kori himnuszaink pimasz és ostoba félreértőjét”.) Nem mindig jó dolog egy költővel való személyes ismeretség, legalábbis az illető bizonyos életsza-kaibaiban.

Akárhogy legyen is, végtére nem érdektelen feladat egy ennyire színes egyéniségű költő önteremtésének elemzése. Blénesi Éva e célból szorgos munkát végzett, archívumokat kutatott át, sokat olvasott össze, szalagokat hallgatott meg, végignézett dokumentumfilmeket. Igyekszik meggyőzni az olvasót és az irodalomtudományt, hogy Faludy Györgynek kiemelt helye van a magyar irodalom történetében.

A pont, amelyről elindul, kissé iskolás, s egyben megrendítheti bizalmunkat a szerző filológiai érvelésének a természete iránt. Ugyanis úgy véli, hogy Faludy Györgynek már a névválasztása is tudatos alkotói gesztusként értelmezhető. A család eredeti neve Leimdörfer volt, s 1923-ban, miután mind a négyen kikeresztekedtek, áttértek a református hitre, a kisgimnazista a Faludi nevet választotta. Blénesi Éva konkrét bizonyítékok nélkül álló feltevése szerint azért, mert „önmeghatározása szempontjából azt tartotta legfontosabbnak, hogy költő”, a Fasori Evangélikus Gimnázium latinóráin „bizonyára” tanulmányozta a klasszikus poeta Faludi Ferenc műveit, latin nyelvű bölcséleti írásait is, s ezek vonzásában döntött a Faludi név mellett.

Nos, tizenhárom éves korában talán még nem volt oly tudatosan poetaelkötelezettségű a fasori nebuló, továbbá kétséges, hogy az Ovidiusfordító evangélikus Serédi Lajos tanár úr a latin nyelvoktatáshoz éppen a jezsuita papköltő írásait használta volna ókori auktorok helyett, az viszont valószínű, hogy ha valaki egy „dörfer” végződésű névről magyarosít, akkor a Faludi mellett dönt. Más kérdés, hogy önteremtése során miért kezdte ezt ípszilonnal írni.

Ez után terjedelmes elemzést olvashatunk arról is, miért éppen György lett Faludy keresztneve. Blénesi Éva szerint a késztetést a latin Georgius forma adta, amely földművest, gazdálkodót jelent, s Cicero írja, hogy a filozófia nem más, mint a lélek művelése. Vezetéknévét valóban maga választotta az ifjú, szülei megmaradtak Leimdörfernek, de a György nem saját elhatározásából született, bármily olvasmányos

is az esszé, amit Blénesi Éva e köré kerekített. A költő zsidó neve Jajszéf Dov ben Cháim volt, ám születése után az anyakönyvi hivatalban természetesen nem így, hanem Leimdörfer György Bernát Józsefként jegyezték be.

Említést nyer, hogy Faludy általában nem beszélt „hangsúlyosan a származásáról”, s ennek okára a szerző bonyolult mellékmotívumként nem kíván kitérni. Annak a keservét azonban mind publicisztikájában, mind költői formában elpanaszolta Faludy György, hogy hűgát, a fiatal orvosnőt, nyilasok a jeges Dunába lötték, nagynénje pedig Prágában öngyilkos lett, amikor bevonultak oda a németek. „Az, hogy zsidó vagyok, mindenki tudja. De miért kellene mindről írnom?” – mondta Faludy egy interjú során. Egy másik interjúban a költő Angliában született unokája szólt nagyszülei származásáról, s arról is, hogy nyitottak voltak más vallások iránt. Ezt idézi Blénesi Éva, de nem ártott volna, ha elárulja, hogy az unoka, Alexander Faludy, felszentelt anglikán pap.

A Villon-átköltésekkel, amelyek a huszonhét éves Faludy György nevét ismertté tették, sokat foglalkozott az irodalomtörténet. Blénesi Éva is említi, hogy egyik legvehemensebb támadója Eckhardt Sándor volt, az ő 1940-es *Magyar Szemle*-cikke tüzelhetett Ortutay idézett megvető naplójegyzetét is. Eckhardt így írt: „Az átköltő számára Villon csak ürügy, hogy saját romlott fantáziájában fogant képeit és társadalmi elkeseredését öntse verseibe és Villon neve alatt a pesti közönség elé tálalja.”

Faludy elismerte, hogy a Villon névvel megjelent kötetben semmilyen szabadságtól – mondhatnánk: szabadosságtól – nem riadt vissza, és Villont azért választotta, mert álnevét felhasználva sok mindent leírhatott, amit ha a maga neve alatt jelentet meg, nem tűrtek volna el. Elkobzásra nem került sor. A fél évezrede halott francia költőt az ügyesség több elnézéssel kezelte, mint az eleven magyart. Az átköltő egy szabadságvágygal telített kor szellemét idézte fel, aktualizálva azt. Blénesi Éva jól látja: „*Ismerve a korabeli társadalmi-történelmi adottságokat, a szabad szellem megnyilvánulására való biztatásnak a hangneme nem lehetett más, mint hetyke, provokatív. Tulajdonképpen megelőlegezője egy élethosszig tartó alkotói programnak. [...] Faludy György verseiben, írásaiban nem csak elénkézik a kultúrtörténet számottevő humanista alakjaira, hanem indirekt módon szól a jelenről, választott figurákon keresztül.*”

(Mindazonáltal érdemes megemlíteni, hogy Vil-
lon költészete méltóbb és rangosabb fordítá-
sokban is olvasható magyarul.)

Természetesen bő elemzést találunk a könyv-
ben Faludy szerelmeiről is. Blénesi Éva többé-
kevésbé kiiktatja a sorból az első és az utolsó
feleséget, három szerelem marad ezután: gyer-
mekének anyja: Szegő Zsuzsa, az idősebb bará-
tért rajongó Eric Johnson s az arab fiatalember:
Amár. A költő „szerelemfilozófiáját” boncolva
Blénesi Éva megállapítja, hogy a költő a testet
emeli fel az anyagiasság világából a szellemiek
szintjére. Faludyt elsősorban a szép érdekelte,
emberi lények esetében a kívül-belül mutatko-
zó szépség, nemhez kötődés nélkül. Szegő Zsu-
za emlékezetem szerint nem volt különösen
szép, de egyrészt hű társként három évig nagy
szegénységben várta vissza őt a recski haláltá-
borból, majd, immár mint feleség, vele tartott
az emigrációba, másrészt ugyanaz az intellek-
tuális szépségigény jellemezte, mint a költőt,
halálos betegként az volt az utolsó kívánsága,
hogy vigye el Firenzébe. Zsuzsát követte Eric
Johnson, a balesete miatt balettkarrierjét feladó
fiatalember, aki harminchat éven át a költő társa,
könyveinek fordítója s végül egy öregember ál-
dozatos kiszolgálója volt. Faludy legszebb szer-
elmes szonettjei hozzá és róla szólnak, bár azok
is elragadtatását tükrözik, amelyeket 1941-ben,
Marokkóban írt Amárhoz, Sorbonne-t végzett
fiatal arab társához.

Blénesi Éva felveti a kérdést: hogyan szakad-
hatott meg egy olyan sokáig tartó kapcsolat,
mint amilyen Faludyé volt Erickel? Megállapít-
ja, hogy nem egy harmadik személy volt az ok.
A választ a HARMINCNÉGY ÉV című költeményben
véli megtalálni, amely így zárul: „*Te nehezen hor-
dod a földi átkot, / én kedvelem az emberi világot, /
és felgyógyulok betegségből, bajból. / Sejttem, hogy ezt
titokban rosszalnod, / de itt vagyok még mindig, mert
tudom jól, / hogy öngyilkos leszel, ha meghalok.*”

A depresszióra hajló, már időszedő Ericre rá-
szakadtak a budapesti újrakezdés terhei, társa
aggastyánná vénült, s talán már nem ragaszko-
dott hozzá a régi hévvel. Különös módon Blénesi
Éva nem említi, de nem kellett Faludy halála
ahhoz, hogy Eric Johnson öngyilkos legyen.
Elvonulva, magányosan egy kis nepáli szálló-
dában vetett véget az életének. Helyébe lépett
a roskatag matuzsálem mellé az ifjú költőnő,
Kovács Fanny, akiről Faludy úgy ír, mint aki őt
„*tébolyultan szerette*”.

A könyv második felét méltatások, írásban

megjelent vélemények, dokumentumok teszik
ki. Ezek között található egy emlékezés, amely
szerint a költőt egyszer Chicagóban látták, amint
késő este sárga parókában járkált. Ezt azzal ma-
gyarázta, hogy az orvos sétát írt elő számára, de
tartott attól, hogy megtámadják, tehát bolond-
nak tette magát. Varnusz Xavér később éjnek
évadján Faludyval a Nagykörúton találkozott,
ez alkalommal fekete parókában volt, esetleges
támadók ellen. Lehet, hogy helytelen a felvéte-
sem, de az a gyanúm, hogy az öregúr nem egész-
ségügyi sétáját róttá, hanem fiúkra vagy lányok-
ra vadászott.

A magvas fejtegetésekhez, az életmotívumok-
ról írt, a könyv tárgyától olykor eléggé elvonat-
koztatott mives esszékhez bibliográfia, képanyag
és kétnyelvű életrajzi összefoglaló csatlakozik.
(A magyar szöveg szerint a költő a második vi-
lágháború idején káplár volt az amerikai had-
seregben, az angol fordítás szerint káplán.)

Faludy György költészetét és önteremtését
zaklatott élete, szexuális mássága, világlátottsá-
ga és intellektuális érzékenysége határozta meg.
Hogy költőóriás elődök művészetét olykor a
maga javára fordította, azt korunk felfogása
szerint bocsánatos bűnnek tekinthetjük. Rossz
sorai, önközpontúsága, fellengzős megnyilvánu-
lásai ellene szólnak. Tódításai inkább mulat-
tatók, mint irritálók. De emberként is, költőként
is figyelemre méltó jelenség volt. Életműve tár-
gyalandó az irodalomtörténetben. Azt pedig az
utókor fogja eldönteni: hová helyezze költésze-
tét a magyar irodalmi kánon mércéjén.

Sárközi Máttyás

JÁRT-E LISZT A TÖRÖK UTCÁBAN?

Watzatka Ágnes: *Budapesti séták Liszt Ferencsel
Helikon – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2011.
248 oldal, 3290 Ft*

Dr. Szilágyi András: *Liszt Ferenc személyisége
GARBO Kiadó, 2011. 336 oldal, 3400 Ft*

A Liszt-év, a zeneszerző születési bicentenáriu-
mát folytatólagosan ünneplő emlékvé lassan-
ként a végéhez érkezik, s ilyenkor rendesen el-
szokás gondolkodni azon a kérdésen, hogy vajon